

УДК 372

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

Аніщук А.М.

Автор статті обґрунтовує актуальність проблеми підготовки майбутніх вихователів до формування мовленнєвої особистості дошкільника. Аналізує систему підготовки студентів до засвоєння комунікативно-мовленнєвих умінь та навичок у межах вивчення фахових дисциплін.

На сучасному етапі розбудови української держави особливого значення й актуальності набуває проблема створення такої виховної системи, яка б забезпечила формування особистості нового типу, особистості з високим рівнем духовності й культури, вмінням творчо мислити, визначати свою позицію серед інших, гнучко реагувати на зміни в довіллі і самій творити їх. Одним із завдань модернізації освіти в Україні є формування мовленнєвої особистості, яка б володіла вміннями і навичками вільно та творчо користуватися мовними засобами при вираженні своїх потреб, інтересів, намірів.

Тому особливого значення набуває проблема підготовки кадрів у галузі дошкільної освіти, покликаних забезпечити виховання активної мовленнєвої особистості [2], яка б характеризувалася сформованим прагненням заявити про себе, свої можливості, виразити свою індивідуальність, особливість, свої здібності, нахили, бажання. У дошкільний навчальний заклад має прийти педагог із високим рівнем комунікативно-мовленнєвої компетенції, оскільки виникає нагальна потреба переорієнтації кінцевої мети опанування рідної мови із гносеологічного аспекту (вивчення правил, мовознавчих понять тощо) на "комунікативно-прагматичний", за яким мова буде, передусім, знаряддям самовираження особистості й засобом спілкування [3].

Одним із шляхів розв'язання даної проблеми є професійна підготовка майбутніх вихователів до формування комунікативно-мовленнєвих умінь та навичок дітей дошкільного віку, що і потребує певних нових напрямів у фаховій підготовці студентів.

Метою даної публікації є аналіз системи професійної підготовки майбутніх вихователів до формування мовленнєвої особистості дошкільника.

Сучасний фахівець дошкільного виховання має не лише грамотно говорити, як зазначає А.М.Богуш, а й бути мовленнєво компетентною особистістю, яка вміє адекватно й доречно використовувати мову в конкретних ситуаціях, висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо, застосовувати інтонаційні засоби виразності мовлення [1], володіти системою знань, умінь і навичок, необхідних для

того, щоб допомогти дитині вирішити міжособистісні питання мовної комунікації, створити такі умови, за яких у дитини виникне бажання висловлювати свої думки, почуття, настрої, ділитися ними з однолітками та дорослими. Водночас він повинен володіти високим рівнем мовленнєвої культури, мобільністю, суб'єктивною готовністю до безперервної освіти, вмінням самовдосконалюватися, творчим ставленням до педагогічної діяльності.

Висока мовленнєва культура фахівця – дошкільного вихователя є важливою частиною його професійної майстерності, освіченості, інтелігентності. Т.М.Котик було визначено фактори, які ефективно сприяють формуванню професійно-мовленнєвої готовності майбутніх фахівців. Дані фактори включають структуру та технологію навчання, що побудовані з урахуванням таких принципів: професійно спрямованого підходу до організації навчання, диференційно-системного навчання мови, формування професійно-мовленнєвої готовності, інтеграції системно-описового та комунікативно-діяльного підходів до побудови навчальних курсів, дидактичного резонансу. Формування професійно-мовленнєвої готовності, як зазначає автор, включає такі етапи:

- формування лінгвістичної, лінгводидактичної, комунікативної компетенції засобами цілеспрямованого використання дисциплін лінгвістичного та лінгводидактичного циклів, об'єднаних на ґрунті професійно спрямованого навчального матеріалу;
- корекція набутих знань, навичок, умінь із професійно-мовленнєвої діяльності, оволодіння навичками і вміннями дослідно-експериментальної роботи з дітьми; доведення навчання до завершального стану засобами спецпрактикуму з методики навчання української мови, що тісно пов'язаний із дисциплінами лінгвістичного та лінгводидактичного циклів, що попередньо вивчалися, та педпрактикою [5].

Таким чином, професійна підготовка майбутніх вихователів у даному напрямі передбачає оволодіння цілим комплексом комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок. І.О.Луценко розробила авторську концепцію підготовки майбутніх вихователів до формування комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. Основну роль

авторка відводить педагогічному спілкуванню, умінню володіти мовленням у контексті особистісно орієнтованого підходу до дитини. Педагогічне мовлення включає ряд функцій: дидактичну, виховну, організаторську, експресивну, етичну, естетичну, функцію впливу; **уміння бути мовленнєвим партнером** дитині дошкільного віку [6].

Майбутніх вихователів слід ознайомити з мовленнєвими характеристиками представників різної статі, оскільки дані знання сприяють оптимізації мовленнєвої діяльності дошкільників у одноставних та різностатевих угрупованнях. А вже ототожнення дитиною себе із представниками відповідної статі, прагнення відповісти соціальною, в тому числі мовленнєвим стандартам – важлива умова особистісного становлення малюка. Тривалий час даний напрям роботи фактично ігнорувався у вітчизняних програмах, тому педагогам доводилося самостійно орієнтуватися у питаннях, які пов'язані із статевою належністю дитини. Сучасне бачення даної проблеми вимагає від педагога певних знань щодо формування рис жіночності та мужності у дітей, використання мовленнєвих засобів відносно представників різної статі. Статеві особливості мовлення хлопчиків та дівчаток повинні враховуватися педагогом у процесі формування у дошкільників комунікативно-мовленнєвих умінь та навичок.

Вивчення курсів "Теорія та методика розвитку рідного мовлення", "Культура мовлення та виразне читання" допоможе студентам поглибити розуміння шляхів опанування мистецтвом мовлення, закріпити теоретичні знання з культури мовлення, ознайомити з довідковою літературою з даної проблеми.

Мета курсу "Теорія та методика розвитку рідного мовлення" – підготовка студентів до практичного формування мовленнєвої та комунікативної компетенції дітей у сучасних умовах. Ця дисципліна є теоретичною основою сукупності знань та умінь, що формують базовий рівень професійної мовленнєвої культури, оптимізують освітній процес у ДНЗ, гармонізують комунікативну активність дошкільників. Вивчаючи курс, майбутні вихователі мають опанувати знаннями та вміннями:

- контролювати, оцінювати, аналізувати власне мовлення, варіювати мовне висловлювання відповідно до поставленої мети;
- оволодівати методами і прийомами педагогічного впливу, які виробляють гнучкість та адекватність мовленнєвої поведінки дитини, розвивають її вміння аналізувати емоційний та інформаційний зміст ситуації спілкування;
- застосовувати набуті елементи діагностики мовленнєвого розвитку дитини з урахуванням історії її життя, вікових, статевих та індивідуальних особливостей;
- добирати зразки різних жанрів фольклору, образотворчих та літературних творів, які розвивають образність мовлення;
- моделювати такі ситуації спілкування, що потребують від дитини гнучкості, варіативності, творчості у використанні засобів спілкування; створювати сприятливу комунікативну атмосферу;
- формувати у дітей мовленнєві навички, досвід мовленнєвої взаємодії з дорослими й однолітками;

- виховувати у дітей шанобливе ставлення до рідної мови, культуру мовленнєвого спілкування;
- здійснювати професійне мовленнєве спілкування з дітьми на засадах гуманізації і демократизації, особистісно орієнтованого підходу тощо.

Таким чином, формування мовленнєвої особистості дошкільника потребує від вихователя практичних умінь, необхідних для створення мовленнєвого розвивального середовища, яке б стимулювало дітей до вираження своїх почуттів засобами мовлення.

Вивчення курсу "Культура мовлення та виразне читання" допоможе сформувати у студентів такі уміння та навички: доречно застосовувати мовленнєві засоби відповідно до ситуації; вміти регулювати силою голосу, темпом мовлення, використовувати засоби інтонаційної виразності.

Мета курсу полягає у виробленні у студентів практичних умінь і навичок здійснювати мовленнєву комунікацію, визначати перспективні завдання наскрізної словесної дії, володіти майстерністю публічних виступів. Культура мовлення педагога визначається не тільки специфікою професійної педагогічної діяльності, а й розумінням того, що виразне слово допомагає ефективно застосовувати методи педагогічного впливу на вихованців.

У розділі "Теоретичні основи культури і техніки мовлення" важливим є засвоєння студентами сутності комунікативних якостей мовлення та їх значення у професійній діяльності. Тому основним змістом занять має бути робота над точністю, логічністю, правильністю, чистотою і виразністю, багатством і різноманітністю мовлення у єдності зі стильовими особливостями мови.

Теоретичний курс студенти засвоюють на лекційних заняттях, а також шляхом самостійного опрацювання основної і додаткової літератури.

Особливо важливим у вивченні даного курсу є розділ "Риторичні форми мовлення", яким передбачено навчити майбутніх вихователів використовувати у своєму мовленні все розмаїття інтонацій – радісних, веселих, жартівливих, грайливих, загадкових, а подекуди й сумних; добирати слова, які передають почуття, стани, переживання, ставлення мовця до того, про що йдеться: радісно, смішно, соромно, боляче, жаль, погано, добре тощо.

Студенти повинні не тільки засвоїти матеріал теоретично, а й виробити певні уміння й навички правильно застосовувати теорію на практиці.

Засвоєння курсу "Індивідуалізація навчання та виховання" забезпечить майбутніх вихователів уміннями здійснювати індивідуальний підхід у процесі формування мовленнєвої особистості; враховуючи при цьому статеvu приналежність; виховувати у дошкільників емоційно-ціннісне ставлення; створювати умови для саморозвитку, самореалізації, самовираження; враховувати життєвий досвід кожної дитини, її власне бачення подій оточуючого життя. Без урахування індивідуальних особливостей дітей навіть майстерно вибудований педагогом вплив не дасть очікуваного результату. Тому, вивчаючи даний курс, майбутні вихователі мають засвоїти вміння бачити в дитині неповторну індивідуальність з усім розмаїттям якостей і властивостей.

Ефективне засвоєння студентами знань та умінь можливе лише при поєднанні різних видів і форм роботи. Названі курси передбачають розгляд теоретичних питань, виконання практичних та лабораторних завдань. Семінарські заняття доцільно проводити із застосуванням активних форм навчання. Такими формами є дискусії, диспути, обговорення рефератів і доповідей, підготовлених студентами. Семінар-дискусія організовується як процес діалогічного спілкування викладача і студентів, у ході якого майбутній фахівець навчається точно висловлювати свої думки, отримує змогу активно відстоювати власну точку зору. Ефективною формою проведення семінару є обговорення запропонованих самими студентами проблем, з якими майбутній вихователь може зустрітись у практичній діяльності. Використання принципу "круглого столу" сприяє зростанню мовленнєвої активності студентів, збільшується кількість висловлювань, з'являються можливості для особистісного включення кожного у процес спілкування. Такі види роботи сприяють розвитку комунікативних здібностей студентів, спонукають їх до мовленнєвої взаємодії.

Аудиторні заняття поєднуються із самостійною роботою студентів, яка передбачає теоретичне опрацювання необхідного матеріалу, зокрема науково-педагогічної спадщини, а також практичне виконання ряду завдань, спрямованих на закріплення набутих мовленнєвих знань та умінь.

Важливим напрямом у підготовці майбутніх фахівців є проходження студентами педагогічних практик у ДНЗ, де студенти мають можливість застосувати на практиці набуті знання і вміння та ознайомитися з усіма аспектами професії вихователя.

Таким чином, вищезазначена організація навчання сприятиме засвоєнню студентами умінь і навичок, необхідних для формування мовленнєвої особистості дошкільника, а саме:

- уміння ставитися до слова не лише як до інструмента відтворення дитиною почутої від дорослого інформації, а як до способу розкриття свого внутрішнього світу;
- пам'ятати, що слово – категорія індивідуальна;
- уміти диференціювати поняття "мова" та "мовлення", надавати пріоритет мовленнєвому розвитку дошкільників, навчаючи їх висловлюватися, передавати словом різноманітні життєві враження;
- орієнтуватися не тільки на активний словник оскільки основний показник мовленнєвого розвитку дошкільника, а брати до уваги і пасивний словник, оскільки саме він є важливим показником особистісного становлення вихованця;
- розвивати мовленнєву особистість у широкому життєвому контексті;
- відводити більше місця в житті дитини особистісному спілкуванню;
- пов'язувати розвиток мовлення з усіма сферами життєдіяльності дитини: "Природа", "Культура", "Люди", "Я Сам", збагачувати словник дитини новою лексикою [4].

Ураховуючи вищесказане, можна зробити **висновок**, що професійна підготовка майбутніх вихователів до формування мовленнєвої особистості дошкільника забезпечується вивченням теоретичного матеріалу фахових дисциплін, сучасних наукових досліджень із даної проблеми, апробацією набутих знань та умінь під час проходження педагогічних практик у ДНЗ.

Література

1. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації / Укл. А.М.Богуш / Ін-т змісту і методів навч. – К., 1997. – 110 с.
2. Гончаренко А.М. Методика розвитку мовлення дітей дошкільного віку / Упоряд. А.М.Гончаренко. – К.: КМПУ ім. Б.Д.Грінченка, 2006. – 40 с.
3. Єрмоленко С.Я., Мацько Л.І. Навчально-виховна концепція вивчення української (державної) мови // Початкова школа. – 1995. – №1.
4. Кононко О.Л. Орієнтир сьогодення – компетентна особистість // Дошкільне виховання. – 2005. – №7. – С. 7–9.
5. Котик Т.М. Методика підготовки студентів до навчання дошкільників української мови: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Одеса, 1996.
6. Луценко І. Готуємось до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. – К.: НПУ, 2001. – 92 с.

TRAINING OF FUTURE TEACHERS TO THE FORMATION OF A LANGUAGE PERSONALITY OF A PRE-SCHOOL AGE CHILD

A.M.Anishchuk

The author of the article reveals the actuality of the problem of future teachers' training to the formation of a language personality of a pre-school age child. She analyzes the system of training students for mastering communicative-language skills and habits in the process of learning professional subjects.